

VÅRE TI VIKTIGSTE POLAREKSPEDISJONER

RUTA: På ski til Nordpolen, utelukkende med egne krefter. Turen startet i Ellesmere Island. Kart er hentet fra Kagges bok fra turen.

Våre ti viktigste polarekspedisjoner

I Nansen-Amundsen-året 2011 kåret Nord-lys og Norsk Polarinstitutt de ti viktigste norske polarekspedisjonene. I en serie over ni uker vil vi presentere de ulike ekspedisjonene, som en jury av eksperter har valgt ut.

10

I DAG NR.

**KAGGE OG OUSLAND
TIL NORDPOLEN 1990**

JURYEN: Fra v. professor Robert Marc Friedman, polarekspert Olav Orheim, ekspedisjonsdel-taker Liv Arnesen, polarhistoriker Harald Dag Jølle (leder) og polarhistoriker Susan Barr.

JURYENS BEGRUNNELSE

Erling Kagge, Børge Ousland og Geir Randbys ekspedisjon til Nordpolen i 1990 ble den første ekspedisjonen som gikk til Nordpolen uten støtte utenfra, og uten hunder.

Ekspedisjonen ble starten på en lang rekke norske skiturer til både Nordpolen og Sydpolen.

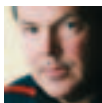
Den ble også starten for en stor medie- og allmenn interesse for moderne kappløp og bragder i polarområdene.

Senere ekspedisjoner har tilbakelagt betydelig lengre strekninger, men denne viste at det faktisk var mulig å nå polpunktet uten etterforsyninger.

Drømmen om

EKSTREMT: Temperaturer ned mot minus 50. Sterk vind i perioder. Det er en utfordring å få opp teltet for natta.

Tekst:
Asbjørn Jaklin
asbjorn.jaklin@nordlys.no

Hva tenkte de på? Flambert blåbærpannekake med banan, kiwi, bacon, sirup, Baileys, honning, portvin og marsipanlokk.

POLHAVET APRIL 1990. Børge Ousland er bekymret. Ikke mest fordi soveposen er full av is eller fordi fingertup-pene er forfrosset. Det som bekymrer er at han og vennen Erling Kagge er i ferd med å tape et kappløp mot Nordpolen. På oppløpssiden.

Britene Ranulph Fiennes og Mike Stroud haster også mot Nordpolen, fra motsatt side av Polhavet. Noen dager tidligere, 19. april 1990, lå britene fire dager foran nordmennene.

Ousland, en 27 år gammel dykker og marinejeger fra Nesodden, foreslår å øke dagsmarsjene til 15 timer. Den 26 år gamle jusstudenten Erling Kagge fra Oslo sier seg enig. Ousland foreslår også å skru av Argosen, instrumentet som sender ut signaler og dermed avslører posisjonen deres. Britene skal holdes i uvisse om at de to nordmennene starter en langspurt mot polpunktet.

DE HADDE FORBEREDT SEG godt. Sammen med den 27 år gamle jusstudenten Geir H. Randby testet de utstyr på Svalbard og i den norske fjellheimen. Parolen var at utstyret skulle være lett og funksjonelt, men det måtte også vare hele turen, inntil 70 dager, 800 kilometer over skruis og råker.

De var skeptiske til standardutstyr og fikk spesiallaget en god del. Blant annet ble en rekke skistøvler konstruert og for-kastet. De endte med å bruke *mukluks* – varme og myke mokasiner i semsket elgskinn som indianere i Nord-Canada brukte og *kamiks* – vanntett fottøy av selskinn brukt av inuit-ter.

Pulken måtte være lett, men samtidig måtte den også tåle å falle – med 100 kilo last – flere meter ned fra skruis.

Vindtett truse og tre lag ullundertøy sto også på utstyrslis-ten. De valgte bomulls-anorakker framfor Gore-Tex. Testene viste at Gore-Tex dannet et islag innenfor jakken når grade-stokken krøp ned mot minus 40. Bomull pustet bedre.

De hadde gått lange turer med tunge ryggsekker i ulendt terreng, først med 30 kilo, senere 50 kilo i sekken. Kagge fikk mange rare blikk når han trente på rulleski fra Majorstua i Oslo til Voksenkollen – med traktordekk hengende på slep.

«Dette er ingen halsløs gjerning», uttalte Randby til VG før de la i vei ut i skruisen. De skulle klare seg alene helt fram til polpunktet, uten hjelp utenfra. Det hadde ingen klart tidligere. Det innebar at alt utstyr, mat og brennstoff, måtte trekkes i pulken. «Vi håper og tror at vi skal unngå ulykker», la Randby til. I tilfelle ville de be om hjelp.

DET GIKK PÅ ET vis troll i ord. Åtte dager etter avmarsj fra kanadiske Ellesmere Island, en stor øy vest for Grønland, falt Randbys pulk ned i en sprekk i isen. Han ble trukket etter.

Skaden han fikk i uhellet var ikke alvorlig, men en stadig økende smerte og stivhet i venstrebeinet tydet på at han hadde utviklet isjias, noe han hadde vært plaget med tidligere.

STEMNINGEN BLE MER OG mer trykket. Randby hadde vært en krumtapp i forberedelsene. Nå satte smertene ham ut av spill og han måtte kalle opp det avtalte kontaktpunktet, SAS-flyet på sin faste ferd over Polhavet, og be om assistanse. SAS-pilotene formidlet beskjed videre til flyselskapet som kunne lande på isen i Polhavet.

Ousland og Kagge ventet i teltet sammen med den skadde vennen. Uvær lenger sør hindret flygingen. Imens gikk de britiske konkurrentene videre.

Tre døgn etter Randbys uhell klarte et propellfly, med ski på hjulene, å nå fram til polfarene. Med tårer i øynene og klump i halsen tok Kagge og Ousland farvel med sin venn.

STRAKS FLYET ER LETTET, pakker Ousland og Kagge sammen telt, laster på pulkene og fortsetter. De jager på for å

m kake med bacon

SLITSOMT: Store partier med skruis skapte problemer. På det verste avanserte Erling Kagge og Børge Ousland kun 12 kilometer i løpet av 12 timer. Etter 57 dager nådde de Nordpolen etter en marsj på 800 kilometer fra den kanadiske øya Ellesmere Island. (Alle fotos er utlånt av Børge Ousland).

ta igjen det tapte. Mens de lå i teltet og ventet, drev de hele tiden sørover.

Marsjen videre forløper uten alvorlige uhell. Mindre forfrysninger skjer imidlertid hele tiden. Temperaturen er minus 40 til 50 grader. Kagge skosåle knekker plutselig og må repareres.

De kjemper seg gjennom skruis med blokker og koss som er fire-fem meter høye. En dag avanserer de bare 12 kilometer nordover etter et blodslit i tolv timer. Kun en kilometer i timen!

Om natta, når de sover i teltet, har de to bekymringer. Den alvorligste er at isen skal sprekke opp under teltbunnen. Den andre er at strømmen skal føre dem så langt sørover at mye av blodslitet om dagen har vært forgjeves.

« Jeg blir aldri klok på hvorfor vi gjør dette. Mange årsaker kan tenkes. Ingen av dem gir alene noen god forklaring.

Erling Kagge i 1990, underveis til Nordpolen.

VÅRE TI VIKTIGSTE POLAREKSPEDISJONER

« Det å gå til Nordpolen handler i bunn og grunn ikke om annet enn aldri å gi opp. Stå på, fra og med første dag, med planlegging til og med Nordpolpunktet.

Børge Ousland i 1990, underveis til Nordpolen.

« Ei natt driver de to kilometer tilbake. Ei anna tre. De kan bare håpe at strømmen sørover blir svakere.

EN DAG FØLER Kagge seg fryktelig slapp. Han ber Ousland gå først, selv går han og stirrer ned i vennens pulk. Kagge er svimmel og holder stadig vekk på å besvime.

Etter drøyt 11 timers marsj stopper Ousland plutselig opp. En halvannen meter bred råk med to meter høye kanter sperer veien nordover. Vil de klare å komme over? Ousland skritter ut alt han kan og når den andre siden. Så vidt.

Så er det Kagges tur. Råken er enda bredere nå fordi Ousland pulk brakk vekk deler av snøkantene da den gled over. Kagge har beskrevet hva som skjer:

«Jeg lener meg over og setter staven på den andre siden. Den siger gjennom løssnøen, og jeg haller framover. Jeg blir liggende som en bro over råken. Føttene er festet i skiene på den ene siden. Skulderen og hodet presser mot snøkanten på den andre. Jeg er festet til pulken. Hvis snøen på en av sidene gir etter nå, faller jeg uti med pulken over meg.»

Hvordan han da skal komme seg opp av det iskalde sjøvannet, omgitt av to meter høye kanter, vet han ikke.

Ousland tar av seg pulkdraget, griper rundt kameraten og klarer å løsne pulkdraget hans. Kagge lirker seg forsiktig innover, mens Ousland drar. Snøkantene kan bryte sammen når som helst. Litt etter litt når Kagge den andre siden. Pulken også.

Før første gang på turen har de vært skikkelige redde. Det var nære på.

DE HAR RAST NED i vekt i løpet av de mange, lange dagsmarsjene over skruis og råker, med pulken etter seg. Erling Kagge har snart ikke rumpe igjen. Har de tatt av ti kilo hver?

Kagge drømmer om mat. Hele tiden. Selvsagt drømmer han om å nå Nordpolen også, men tankene rekker ikke så langt når sulten gnager og blodsukkeret er altfor lavt. Mat blir en besettelse.

Under en pause forteller Kagge sin venn hvilken rett han drømmer om. Han har kalt den Blåbærpannekake à la Pøle du Nord. Den skal bestå av en haug pannekaker. Mellom lagene skal han ha blåbærsyltetøy, bananer, kiwi, bacon, sirup, Baileys, honning og portvin. Til slutt skal den flamberses.

Fram mot neste pause ombestemmer Kagge seg. Blåbærpannekaken skal ikke flamberses, den skal ha marsipanlokk.

TEMPOET MÅ skruses opp for at de skal være sikre på å slå britene. I teltet skjærer Ousland av ytterposen på den doble soveposen. Slik sparer de 7-8 kilo. Det er blitt mildt, kun minus 20, ikke 40-50 som tidligere på turen.

De prøver å tørke soveposene på pulkene mens de går. Vann som fordampet i løpet av natta setter seg i soveposene. Isbjørn!

De har akkurat stoppet for å slå leir. Den står 15-20 meter unna. Ousland leter etter revolveren sin, en Magnum 44. det samme gjør Kagge.

FERJETRAFIKK: Åpne råker måtte krysses ved hjelp av pulkene som ble bundet sammen til en klumpete kano. Børge Ousland i aksjon med ski som padleåre.

ISBJØRNEN MÅ være utsultet. Så langt nord er det lite sel, eneste føde er antakelig norske ekspedisjonsdeltakere. Ousland fyrer av et varselkudd.

12-13 meter unna nå. Isbjørnen gynger fram og tilbake, den løper med hodet senket, i sikksakk mot dem. Har den kanskje ikke bestemt seg hvilken av dem den skal spise først?

Kagge holder begge hendene om skjeftet. Hanen på revolveren er spent. Det er enten bjørnen eller dem. Dessverre.

Ousland skyter igjen, denne gangen for å drepe. Like etter skyter Kagge. De treffer isbjørnen i brystet som stopper, vakler og rygger litt.

Ousland løper fram og skyter en gang til. For sikkerhets skyld. Isbjørnen kneler og faller. Ousland skyter nok et skudd, mot isbjørnens hode.

De to er lettet, men også lei seg. De fotograferer grundig slik at de kan bevise at bjørnen ble skutt forfra, under angrep. Den ble stoppet på kun åtte meters hold. Ousland, som har lært å flå sau på marinejegerkursen, skjærer ut bjørnens indrefilet. Den skal fortæres når de når målet.

ÅPENT VANN! Så langt øyet kan se i begge retninger. 50 meter over, minst. Hva nå?

Dette har de tenkt ut på forhånd og trent på. Pulkene må gjøres om til en slags farkost, en klumpete kano.

De lemper ut bagasjen, fester pulkene sammen med tau, ski og reimer. Ousland må ro to turer over for å få med alt utstyret, kanonen tåler ikke mye last. De blir våte, på vottene og på klærne. De fryser som besatt. Det er vind og snøfokk.

Med redningstauet trekker Kagge pulkene tilbake. Nå er det hans tur. Han har store problemer med å holde rundt spaden. Fingrene er stivfrosne og lyster knapt.

To og en halv time går med til å forsere 50 meter åpent vann. Når ferjetrafikken endelig kan avsluttes, må pulkene gjøres rene for is, både utvendig og innvendig.

DE HAR TAPT TID. Britene kan ha utnyttet fordelene. De blir enige om å fortsette i 15 timer. Minst.

«Gode og slitne», skriver Børge Ousland i dagboka.

De kutter ned på søvnen. Dermed oppnår de å redusere driften sørover. Bare en kilometer sist natt. Bra, det er lite.

Det er 22 kilometer igjen til målet. De passerer skruis og går på en råk som nylig er frosset igjen. Det er så vidt isen bærer. De stanser og sjekker satellitnavigatoren. Kun tre kilometer igjen! De bestemmer seg for å gå i en time til. Da er de framme.

4. mai 1990 skriver de seg inn i historiebøkene. Det er 57 dager siden de startet. De gratulerer hverandre, setter opp teltet og monterer det norske flagget på en ski.

BJØRNEKJØTTET SKJÆRES i småbiter. Matbollene fylles til randen av kjøtt og kraft. De stapper kjøttet i seg, altfor mye. Kagge blir liggende i fosterstilling med «veer» hele natta.

De venter på flyet som skal hente dem ut og forbereder landingsbane. Ventetiden på polpunktet blir lang. Dårlig vær lenger sør hindrer flyet i å nå fram. Amerikanerne har øvelse i området. Et fly merket US Navy dropper mat, kjendisbladet National Enquirer, Penthouse og danske pornoblader.

Etter drøyt fire døgn i telt på Nordpolen får Kagge og Ousland et varmt gjensyn med Geir Randby som er om bord i flyets som lander. Flyet letter, de forlater isødet og tar fatt på hjemturen.

Nå kan de snart realisere drømmen om blåbærpannekake med store mengder blåbærsyltetøy, bananer, kiwi, bacon, sirup, Baileys, honning, portvin og marsipanlokk.

Hvis det fortsatt er det de drømmer om.

Kilder:

Reportasjer i VG, Aftenposten og fra NTB.

Kagge, Erling: Nordpolen. Det siste kappløpet. Oslo 1990.

«Må ta forberedelsene seriøst»

– Veldig hyggelig, selvfølgelig, sier Erling Kagge (bildet) etter at juryen har pekt på ekspedisjonen til Nordpolen i 1990 som en av de ti viktigste.

Kagge driver nå forlag. Børge Ousland er profesjonell ekspedisjonsmann.

– Mange av de ekspedisjonene vi studerte var elendig forberedt. Vi tok forberedelsene ytterst seriøst, sier Kagge som siterer Amundsen utenat:

«Seier venter den, som har alt i orden – held kalder man det. Nederlag er en absolutt følge for den, som har forsømt at ta de nødvendige forholdsregler i tide – uheld kaldes det».

– Skosålen din røyk?

– Joda, når det er minus 50 i lange perioder går ting i stykker.

– Soveposene ble fulle av is?

– Ja, kondensering er et hovedproblem ved slike temperaturer. Vi hadde ikke varme i teltet fordi vi kun brukte brennstoff til matlaging. Vi fikk en del isproblemer. Alternativet er å sove i en vannrettet prose, men det er veldig vått. Jeg er ikke så glad i det.

– Ville du gjort det om igjen?

– Jeg har jo gjort det! ler Kagge. Han har etter 1990 deltatt i en rekke krevende ekspedisjoner, blant annet gikk han alene til Sydpolen i 1992-1993. Året etter besteg han Mount Everest.

Erling Kagge

DE FØRSTE: Børge Ousland (t.v.) og Erling Kagge feirer seieren ved Nordpolpunktet. 57 dagers umenneskelig slit er over. Det gikk flere døgn før de kunne hentes ut med fly.